

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORPORATIV YURIDIK XIZMATNING TRANSFORMATSIYASI

Boymurodov Behzod Qomiddin o'g'li

Erkinjonov Farruxbek Niyozmurod o'g'li

Toshkent davlat Transport Universiteti, 4- kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Imomov Bahriddin Panjiyevich, Toshkent davlat transport universiteti Xalqaro ommaviy huquq kafedrasi katta o'qituvchisi

Hozirgi kunda global iqtisodiyotning tezkor rivojlanishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi hamda biznes jarayonlarining avtomatlashtirilishi huquqiy sohada ham sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, korporativ boshqaruv tizimida yuridik xizmatning o'rnini tobora muhimlashib, u an'anaviy hujjat yuritish va maslahat berish funksiyasidan chiqib, strategik boshqaruvning ajralmas qismiga aylanmoqda. Shu nuqtayi nazardan, "Raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ yuridik xizmatning transformatsiyasi" mavzusini tanlashimning asosiy sababi ham aynan ushbu jarayonlarning dolzarbligi va amaliy ahamiyatidir.

Ushbu mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda deyarli barcha korxonalar va tashkilotlar raqamli platformalarga o'tmoqda. Elektron shartnomalar tuzish, raqamli imzo orqali hujjatlarni tasdiqlash, onlayn huquqiy monitoring tizimlaridan foydalanish kabi jarayonlar korporativ yuridik xizmat faoliyatini tubdan o'zgartirmoqda. Natijada yuridik xizmat nafaqat hujjatlarni tekshirish yoki nizolarni hal qilish bilan cheklanib qolmay, balki korxonaning umumiy xavflarini boshqarish, kiberxavfsizlikni ta'minlash va raqamli huquqiy muhitni shakllantirishda ham faol ishtirok etmoqda.

Jahon tajribasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, rivojlangan mamlakatlarda raqamli yuridik xizmat allaqachon keng joriy etilgan. Masalan, Yevropa davlatlarida va AQShda "Legal Tech" tizimlari orqali sun'iy intellekt yordamida shartnomalar tahlil qilinadi, huquqiy risklar avtomatik tarzda aniqlanadi va huquqiy maslahat

xizmatlari raqamli platformalar orqali ko'rsatiladi. Singapur, Estoniya kabi davlatlarda esa davlat va xususiy sektor to'liq raqamlashtirilgan huquqiy tizimga o'tish jarayonini amalga oshirmoqda. Bu esa korporativ yuridik xizmatning samaradorligini oshirib, vaqt va xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Elektron hukumat tizimi, elektron hujjat aylanishi, raqamli imzo va boshqa ko'plab innovatsion yechimlar korporativ huquqiy faoliyatni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shu sababli mazkur mavzuni o'rganish nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham muhim hisoblanadi.

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ yuridik xizmatning transformatsiya jarayoni, uning zamonaviy shakllari, jahon tajribasi hamda O'zbekistonda ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi. Mavzuni o'rganish orqali korporativ yuridik xizmatning yangi raqamli sharoitdagi o'rni va ahamiyatini chuqurroq tushunish imkoniyati yaratiladi.

Raqamli iqtisodiyot — bu iqtisodiy faoliyatning raqamli texnologiyalar, internet, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli hisoblash (cloud computing) va boshqa innovatsion vositalar asosida tashkil etilgan tizimidir. Bugungi kunda bu tushuncha nafaqat IT sohasini, balki bank-moliya, savdo, logistika va huquqiy xizmatlar kabi barcha tarmoqlarni qamrab olmoqda. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, global YAIMning 15–20 foizi bevosita raqamli iqtisodiyot bilan bog'liq faoliyat hisobiga to'g'ri keladi va bu ko'rsatkich yil sayin oshib bormoqda.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi korporativ huquqiy muhitga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. An'anaviy huquqiy tizimda hujjatlar qog'oz shaklida yuritilgan, shartnomalar qo'lda imzolangan va ko'plab jarayonlar jismoniy ishtirokni talab qilgan. Bugungi kunda esa ushbu jarayonlar elektron shaklga o'tmoqda. Masalan, elektron shartnomalar, raqamli imzo (e-signature), onlayn hujjat aylanish tizimlari korporativ huquqiy faoliyatning ajralmas qismiga aylangan.

Xalqaro tajribada bu o'zgarishlar juda tez sur'atda amalga oshmoqda. Yevropa Ittifoqida "eIDAS Regulation" (Electronic Identification and Trust Services

Regulation) orqali elektron imzo va elektron hujjatlarning huquqiy kuchi to'liq tan olingan¹. AQShda esa "Uniform Electronic Transactions Act (UETA)" va "ESIGN Act" orqali elektron bitimlar an'anaviy yozma bitimlar bilan teng huquqiy kuchga ega deb belgilangan. Bu holat korporativ yuridik xizmatning raqamli shaklga o'tishini huquqiy jihatdan mustahkamlaydi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ huquqiy muhitning yana bir muhim o'zgarishi — bu huquqiy jarayonlarning avtomatlashtirilishidir. Bugungi kunda yirik kompaniyalarda "Legal Tech" tizimlari keng qo'llanilmoqda. Ushbu tizimlar sun'iy intellekt yordamida shartnomalarni tahlil qiladi, huquqiy risklarni aniqlaydi va sud amaliyotini tahlil qilib, prognozlar berishga yordam beradi. McKinsey & Company tahlillariga ko'ra, huquqiy xizmat jarayonlarining 30 foizgacha qismi avtomatlashtirilishi mumkin².

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot korporativ huquqiy muhitda kiberxavfsizlik masalasini ham dolzarb qilib qo'yimoqda. Kompaniyalar uchun ma'lumotlar bazasi, mijozlar shaxsiy ma'lumotlari va tijorat sirlarini himoya qilish asosiy vazifalardan biriga aylangan. Yevropada amal qiluvchi GDPR (General Data Protection Regulation) reglamenti kompaniyalarga foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy talablar qo'yadi va ularning buzilishi uchun katta jarimalar belgilangan.

O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayoni faol amalga oshirilmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida davlat va xususiy sektor faoliyati bosqichma-bosqich raqamlashtirilmoqda. Elektron hukumat tizimi, elektron imzo va elektron hujjat aylanishi korporativ huquqiy muhitni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Raqamli iqtisodiyot korporativ huquqiy muhitni tubdan o'zgartirib, uni yanada tezkor, shaffof va samarali tizimga aylantirmoqda. Shu bilan birga, yangi huquqiy risklar va kiberxavfsizlik muammolarini ham yuzaga keltirmoqda.

¹ Regulation (EU) No 910/2014 (eIDAS Regulation).

² McKinsey & Company. *Future of Legal Services Report*

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ faoliyat kengaygani sari yangi turdagi huquqiy xavflar ham paydo bo'lmoqda. Eng asosiy xavflardan biri — **kiberxavfsizlik bilan bog'liq muammolar** bo'lib, kompaniyalarning ichki ma'lumotlari, mijozlar bazasi va tijorat sirlarining buzib kirilishi holatlari ortib bormoqda. IBM hisobotlariga ko'ra, 2024-yilda ma'lumotlar sizib chiqishining o'rtacha narxi 4,45 million AQSh dollarini tashkil etgan. Bu esa korporativ xavflarning qanchalik jiddiy ekanini ko'rsatadi.

Yana bir muhim xavf — **elektron shartnomalar va raqamli bitimlarda xatoliklar** hisoblanadi. Elektron imzo va onlayn kelishuvlar tezkorlikni oshirsa-da, hujjatni noto'g'ri rasmiylashtirish yoki autentifikatsiya muammolari kelajakda huquqiy nizolarga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli ko'plab davlatlarda elektron bitimlar uchun maxsus huquqiy talablar belgilangan.

Shuningdek, **kiberfiribgarlik va phishing hujumlari** korporativ muhitda keng tarqalgan xavflardan biridir. Interpol ma'lumotlariga ko'ra, raqamli firibgarliklar so'nggi yillarda eng tez o'sayotgan jinoyat turlaridan biri hisoblanadi. Bu holat kompaniyalardan nafaqat texnik himoya, balki yuridik himoya choralari ham kuchaytirishni talab qiladi.

Mazkur xavflarni boshqarishda korporativ yuridik xizmat muhim rol o'ynaydi. U birinchi navbatda **komplayens (compliance) tizimini joriy etish**, ya'ni ichki siyosat va qonunchilik talablariga rioya etilishini ta'minlaydi. Shuningdek, **shartnomalarni huquqiy audit qilish, ma'lumotlarni himoya qilish siyosatini ishlab chiqish va kiberxavfsizlik bo'yicha xalqaro standartlarga (masalan, ISO/IEC 27001) amal qilish** orqali xavflarni kamaytiradi.

Raqamli muhit korporativ huquqiy faoliyatni yengillashtirgan bo'lsa-da, yangi turdagi xavflarni ham yuzaga keltirmoqda. Shu sababli zamonaviy korporativ yuridik xizmatning asosiy vazifasi — ushbu xavflarni oldindan aniqlash va samarali boshqarishdan iboratdir.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ yuridik xizmatning rivojlanishi ko'plab davlatlarda davlat boshqaruvi va biznes muhitini tubdan o'zgartirib yuborgan. Xalqaro tajribada ayniqsa Estoniya, Singapur, Janubiy Koreya va Yevropa

Ittifoqi mamlakatlari raqamli huquqiy xizmatlarni eng yuqori darajada rivojlantirgan davlatlar sifatida e'tirof etiladi.

Estoniya dunyoda “to‘liq raqamli davlat” sifatida tanilgan bo‘lib, bu yerda deyarli barcha davlat va korporativ xizmatlar elektron shaklga o‘tkazilgan. 1998-yildan boshlab barcha maktablar internetga ulangan bo‘lsa, 2002-yilda elektron ID tizimi joriy etilgan va hozir aholining 99 foizi davlat xizmatlaridan onlayn foydalanadi³. Bundan tashqari, 2014-yilda joriy etilgan e-Residency tizimi orqali xorijiy tadbirkorlar ham Estoniyada kompaniya ochib, uni to‘liq masofadan boshqarish imkoniyatiga ega bo‘lgan. Bu tizim korporativ huquqiy xizmatlarning to‘liq raqamli shaklga o‘tishiga kuchli turtki bo‘lgan.

Yevropa Ittifoqida esa elektron imzo va raqamli hujjatlarning huquqiy kuchi “eIDAS Regulation” orqali to‘liq tartibga solingan bo‘lib, bu hujjatlar barcha a’zo davlatlarda yuridik kuchga ega hisoblanadi. Bu esa transchegaraviy (xalqaro) shartnomalarni tez va ishonchli amalga oshirish imkonini beradi. AQShda esa ESIGN Act va UETA qonunlari elektron shartnomalarni an’anaviy yozma shartnomalar bilan teng huquqli deb tan oladi, bu esa korporativ yuridik xizmatlarning raqamli transformatsiyasini tezlashtirgan⁴.

Singapur va Janubiy Koreya kabi davlatlarda esa “Legal Tech” platformalari keng joriy etilgan bo‘lib, sun’iy intellekt yordamida shartnomalarni tahlil qilish, huquqiy risklarni aniqlash va avtomatlashtirilgan maslahat tizimlari ishlab chiqilgan. Bu esa yuridik xizmatlarning samaradorligini oshirib, inson omiliga bog‘liqlikni kamaytirmoqda.

O‘zbekistonda ham raqamli yuridik xizmatlarni rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi qonun, “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi qonun va “Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida”gi qonunlar korporativ huquqiy muhitning raqamli asosini yaratib berdi⁵. Shuningdek, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida davlat

³ Estonian e-Government system overview, e-Estonia portal (Estonia digital state development facts).

⁴ ESIGN Act (2000), UETA (Uniform Electronic Transactions Act).

⁵ O‘zbekiston Respublikasining “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi Qonuni (2015), “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi Qonuni.

xizmatlarini to‘liq raqamlashtirish va biznes jarayonlarini elektron platformalarga o‘tkazish belgilangan.

Bugungi kunda O‘zbekistonda “my.gov.uz” portali, elektron imzo tizimi, elektron sud tizimlari va huquqiy xizmatlarning raqamli platformalari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Bu esa korporativ yuridik xizmatning tezkorligi va shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi korporativ yuridik xizmat faoliyatini sezilarli darajada o‘zgartirdi. An’anaviy huquqiy jarayonlar asta-sekin elektron shaklga o‘tib, hujjat aylanishi, shartnomalar tuzish va huquqiy nazorat ishlari ancha tez va samarali bo‘lib bormoqda.

Xalqaro tajribada Estoniya, AQSh va Yevropa Ittifoqi davlatlari raqamli yuridik xizmatlarni keng joriy etib, elektron imzo va elektron shartnomalarni to‘liq huquqiy kuchga ega tizim sifatida rivojlantirgan. Bu esa korporativ huquqiy muhitning raqamli transformatsiyasini tezlashtirgan.

O‘zbekistonda ham “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida elektron hukumat, elektron imzo va hujjat aylanishi tizimlari joriy etilmoqda. Bu esa yuridik xizmatlarning zamonaviy shaklda rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot korporativ yuridik xizmatni yanada tezkor, samarali va zamonaviy tizimga aylantirmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Bank. *Digital Development Overview*. 2023.
2. United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). *Model Law on Electronic Commerce*. 1996.
3. Regulation (EU) No 910/2014 (eIDAS Regulation). European Union.
4. ESIGN Act (Electronic Signatures in Global and National Commerce Act), USA, 2000.
5. UETA (Uniform Electronic Transactions Act), USA.
6. McKinsey & Company. *The Future of Legal Services*. 2021.
7. European Union. *General Data Protection Regulation (GDPR)*, 2018.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-6079-son qarori: “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, 2020.
9. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni: “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”.
10. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni: “Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida”.